

כִּי עֲצִיּוֹן – פִּרְשַׁת רֵאָה

דבר תורה לפרשת שבוע שכתב הרב יהודא לאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ואיתי קולין

* ה"ע – הערת העורכים

לענייננו, יש לשים לב שהביטוי "בנים אתם לה" מופיע בלשון רבים והוא מתייחס לכלל ישראל, ואילו המושג הנוצרי – "הבן של האל" – מתייחס לאישיות יחידה בלבד.

בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׂמִי קֶרֶךְ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת. (דברים יד, א)

"חֲבִיבֵיךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בְּנִים לְמִקּוֹם. חֶבֶד יִתְּרָה נִדְעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בְּנִים לְמִקּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד) בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם". (אבות ג, יד)

חיבה יתרה

ה"תורה תמימה" מסביר את המשנה במסכת אבות כך: יתכן שאב יאהב את בנו אהבה שלמה בלי ליידע אותו על כך. והעובדה שהוא גם מודיע לו, זו תוספת חיבה.¹

א. בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם

"בנים לה"

אולם האהבה הזאת, שהתנ"ך מרבה לציין אותה, נראית כחידה שתומה לאור ההיסטוריה של עם ישראל, מראשיתה ועד ימינו.

הרעיון של "בחירת עם ישראל" כמביאה לאושר ולשלמות, גם אם מבינים אותו כעניין של אמונה לעתיד לבוא, מעורר תהיות רבות כאשר מעמתים אותו עם הקיום היהודי. למעשה, אותו "עם נבחר" מטולטל בכל סערות ההיסטוריה!²

שאלה זו – אהבת ה' את ישראל – היא מהשאלות הקשות בתחום האמונה בתנ"ך. הנביא מלאכי שואל אותה בצורה חדה וישירה:

מה פירוש הביטוי "בנים לה"? הן מהפסוק והן מהמשנה הנשענת עליו עולה הגדרה ברורה וחד משמעית: בנים אלה הם נבראיו של ה', האהובים עליו. המשנה משתמשת במילה "חיבה" ("חביבים ישראל..."), השונה מהמילה "אהבה", כי היא מוסיפה על אהבת האב לבניו גם ממד של רגש מעודן השמור בדרך כלל לאהבה שבין בני זוג.

והנה, באוצר המילים של התיאולוגיה הנוצרית אנו נתקלים בביטוי "האל הבן". יש כאן היפוך סמנטי, המבטא יותר מהבדל לשוני. ככלל, העובדה שמושגים נוצרים מסוימים נשמעים לנו מוכרים, עד שחלקם נראים כמתורגמים ישירות מהתנ"ך, אין בה כדי לכסות על התהום הפעורה בין המקור העברי ובין החיקוי הרעיוני והרוחני של המקור התנ"כי.

הסיבה לכך היא, ככל הנראה, שהנפש הנוצרית דמיינה שהיא "יהודייה" בעוד שמראשיתה לא היה לה כל קשר לשורש העברי. מילה כגון **אמן**, למשל, נשמעה באוזניהם של הנוצרים כלטינית, כאשר היא אפילו אינה יוונית במקורה. התרבות היוונית-רומית על מושגיה הפולחניים שימשה כתחליף ליסוד העברי המקורי של התורה כתשתית להעברת תוכן האמונה. התוצאה הייתה לא רק תרגום של הטקסטים אלא גם בלבול של ממש ביסודות האמונה.

- **אֶהְבֶּתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'.**

- **וְאָמַרְתֶּם : בְּמָה אֶהְבֶּתְנוּ?**

- **הֲלוֹא אִחַ עֲשׂוֹ לְיַעֲקֹב נָאִם ה', וְאֶהָב אֶת יַעֲקֹב.**
(מלאכי א, ב-ג)

וכך מסביר המלבי"ם³ את שאלתו של ישראל: "במה אהבת אותנו דווקא? אולי אהבתך מתייחסת לאבותינו ולא לנו?"

ועל כן משיב ה': **הֲלוֹא אִחַ עֲשׂוֹ לְיַעֲקֹב ... וְאֶהָב אֶת יַעֲקֹב. וְאֶת עֲשׂוֹ שְׂנֵאתִי ...** (מלאכי א, ב-ג)

¹ "כי יש אב שאע"פ שהוא אוהב את בנו אבל אינו מראה לו את רגש אהבתו בגלוי, אבל האוהב את בנו אהבה עזה מאד אינו יכול להטמין את הרגש בלבו ומראה לו זה בגלוי, וכך היא אהבתו של הקב"ה לישראל, וזהו "חיבה יתירה" שהודיע להם שכבנים המה לו" (תורה תמימה על דברים יד, א).

² ראה ישעיהו נד, יא: **"עֲנִיָּה סַעֲרָה לֹא נִחְמָה..."** (תחילת ההפטרה של פרשת ראה)

³ רבי מאיר לייבוש, ה"מלבי"ם" (רומניה, 1809-1879), מגדולי המפרשים של התנ"ך במאה הי"ט.

ב. לא תתגדדו

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם: לא תתגדדו - לא תעשו אגודות אגודות. (מסכת יבמות יד: א)

מורנו הרב צבי יהודה קוק ז"ל היה מדגיש שהתיאור "בנים לה'" מתייחס לכלל ישראל. מכאן הסתירה הלוגית הטמונה בעצם המושג של "קהילה נפרדת". כולכם בנים לה', מתוך קדושה טבעית, ללא תנאי. הרעיון ששבט מישראל הוא "יותר ישראל" משבט אחר הוא פשוט מגוחך. ובעיקר, נובע מכך שהרעיון של "קהילה נפרדת" (Austritts Gemeinde) -⁷ "קהל של טהורים" - סותר את התורה.

הוא היה מסתמך בעיקר על דברי רבי מאיר:

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם: בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרוים בנים. אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרוים בנים, דברי ר' יהודה.
רבי מאיר אומר: בין כך ובין כך אתם קרוים בנים, שנאמר: "בְּנִים סְכָלִים הֵמָּה" (ירמיהו ד, כב) ואומר: "בְּנִים לֹא אֵמָן בָּם" (דברים לב, כ) (מסכת קידושין לו: א).

מדהים להיווכח שהקהילה הנפרדת בסגנון חרדי שהופיעה בעולם האשכנזי במטרה להילחם בקהילות הנפרדות בסגנון ליבראלי או רפורמי נקראה בשם "אגודת ישראל". אולי מתוך היסח הדעת? ואולי: "אצבע אלוהים היא"?

השפיע רבות על רבים, כגון עמנואל לוינס ואלו ויזל, מניטו הביא אותו ללמד תלמוד באורסיי (Orsay). בסוף ימיו, הוא התגורר באורוגואי, שם נפגש עם שלום רוזנברג, שהיה תלמידו האחרון.

⁶ האינקוויזיטור הראשי בספרד בעת הגירוש.

⁷ הקהילות הנפרדות צמחו במאה הי"ט בגרמניה (ביוזמתו של הרב שמשון רפאל הירש), וכן בהונגריה, במטרה להתנתק מהקהילה היהודית שרבו בה תופעות של התבוללות ומגמות של רפורמה. (ה. ע.)

וְאֵת עֵשׂוֹ שָׂנְאֵתִי – אף שהוא ויעקב היו בניהם של אותם האבות. הפירוש הזה מטיל אור על סוגיית הבירור של המשך הברית במשפחתו של אברהם: אחרי אברהם, יצחק, ולא ישמעאל. אחרי יצחק, יעקב, ולא עשיו. בחירת ה' את **הבנים** איננה מסתכמת אפוא בבחירת **האבות**.⁴

בשנים שלאחר השואה, פרופסור שושני⁵ המפורסם היה מסביר כך: "במה אהבתנו? עם היטלר והשואה? עם טורקמדה⁶ והאינקוויזיציה? "והיום היינו יכולים להוסיף: "עם הברבריות של הטרור הערבי?!"

יש משמעות לעובדה שזעקה דרמטית זו באה עקב הזוועות שעוללו לישראל השושלות היריבות מתוך משפחתו של אברהם, ישמעאל ועשיו. מר שושני הצביע בזמנו על הנאיביות המסוכנת ועל קלות הדעת של היהודים כלפי התרבויות שאיתן הם באו במגע. האינקוויזיציה באה כסנקציה על האמון הנאיבי בסימביוזה היהודית-ספרדית, והשואה על האמון הנאיבי בסימביוזה היהודית-גרמנית. ואפשר להסיק את אותה המסקנה לגבי האמון הנאיבי ב"נורמליזציה" בין היהודים והערבים.

אכן, ה"טרגדיות" של ההיסטוריה שלנו נראות, בעצם, כסוג של סנקציות על חוסר נאמנותו של עם ישראל לסגולת הברית.

אשליית המוות

כל זה מחזיר אותנו לפסוק בפרשה שהובא לעיל ולקושי לפרשו. ההיגיון הפנימי של הפסוק הוא: אתם בנים לה', ולכן המוות אינו מנת חלקכם. אם כך, כאשר המוות מופיע, אסור לכם לציין אותו על ידי הטלת מומים כנהוג בפולחנים האליליים. ביטויים ראוותניים של אבלות מוגזמת מובילים למחשבה שהמוות הוא סוף פסוק לנפש אשר חיתה בעולם הזה. עבורכם, בנים לה' "המכלכל חיים בחסד", מחשבה זו היא כפירה מוחלטת. אמנם כן, האבלות היא חובה מפורשת לאלה אשר עדיין חיים על פני האדמה. אולם ביטויים של אבלות אשר כל כולה ייאוש סותרים את האמונה. זו גם הסיבה לאיסור שקיים על בכי בצמוד למת. ואם אין ביכולתנו לעצור את הבכי והדמעות, אז לפחות שהדבר יעשה רחוק מ"ארבע אמותיו". דמעות אלה רק יסבו צער לנשמתו של המנוח, אשר נמצאת עדיין קרובה מאד לגוף הזה שהחיים זה עתה נטשו אותו, לפני הקבורה ממש. אחרת, משמעות הדבר שהמקונן סבור שהמת אכן מת באמת.

⁴ "אהבתי אתכם, מפני שיש לה' אהבה קדומה אל ישראל מצד אהבת אבותיהם, הודיע להם שעקר האהבה היא מה שאוהב אותם ביחוד מבלי השקף על האהבה הקדומה, שהיא אינה מתיחסת אליהם רק אל אבותיהם, אבל אני אהבתי אתכם בעצמכם, ואמרתם במה אהבתנו, מי יכריע שהאהבה היא מיוחסת אלינו בעצמנו, ובמה יודע אפוא שאינו בעבור אהבת האבות הקדומה, ע"ז משיב הלא אח עשו ליעקב ואהב את יעקב... ואת עשו שנאתי." (מלבי"ם על מלאכי א, ב-ג.)

⁵ ר' מרדכי שושני, תלמיד חכם עצום ועילוי במדעים שפעל בצרפת בשנות הארבעים בזמן המלחמה ואחריה. הוא היה דמות עלומה. הוא